

Tomte

Den första kända uppgiften om Tomte är från ett köpebrev år 1509 där Jon Esbjörnsson i Kläppe erkänner sig hava sålt till Sven och Arvid Olssöner i "Stafsätter" en del i Tompthe för 26 $\frac{1}{2}$ mark, sedan jorden stått närmaste arvingar till återlösen i åtta år, utan att någon anmält sig. Märkligt är att byn ej finnes upptagen i jordeböckerna från 1540-talet till år 1611. Möjligen kan förklaringen härtill ligga däri, att åbon eller åborna ej förmodde erlagga den på jorden vilande skatten och att gården därför ansågs som ödegård. Att åbo fanns på gården framgår av kyrkotionde- och mantalsregistren för åren 1566—70 där Oluff i Tomta är upptagen. Omkring 1595 är Nils Halvarsson åbo och skattar enligt 1611 års jordebok för en gård Tompten med 3 öre.

Efter Baltzarfejden blev Nils gård, varå kunde sås 2 $\frac{1}{2}$ tunnor säd, förbruten till danska kronan och Nils fick som leilending erlagga landskyld med 3 $\frac{1}{2}$ mark. År 1633 hade han 1 häst, 5 kor och 8 småfän, men gården saknade timmerskog. Omkring 1637 övertages gården av sonen Halvar Nilsson och efter fredsslutet 1645, då åbon återfår sin odelsrätt, åsättes gården ett skattetal av 2 $\frac{1}{2}$ tld och Halvar erlagger i landskyld 1 dlr 13 öre och i skinnskatt 3 öre. 1663 fick han böta 40 mark för att hans två söner, som han skickat till fäbodarna, kvarblivit där över den "andra stora solenne bönedagen".

Gården innehades 1675—79 av Halvars son Olof Halvarsson, som dog ogift, varefter den övertogs av brodern Edfast och system Brita, gift med guldsmeden Johan Hansson Botskier. Edfast Halvarsson, som var kyrkvård, övertog sedan en gård i By och sålde 1680 sin andel i Tomte till svågern Johan Hansson för 67 dlr 16 öre smt. På gården kunde år 1670 skördas 3 skylar råg

och 122 skylar korn samt 1690 4 skylar råg och 168 skylar korn. Vid genomförande av 1689 års indelningsverk blev Tomte jämte Edfast Halvarssons hemman i By rusthållshemman med Johan Hansson som rusthållare.

Johan Hansson, som inköpt 1 tlds skatt i Dvärssätt, dog omkr. 1686 och gården brukades en tid av Måns Ersson från Krokom, vilken 1692 gifte sig med Johans änka Brita Halvarsdotter. Måns, som var nämndeman, fick 1699 tillstånd att anlägga fäbodan i Lundsjöskogen. Hemmanet övertogs 1719 av Johans son Erik Johansson mot lösen av 160 dlr smt jämte 40 dlr för rustningen varjämte han skulle lämna modern födoråd. Han innehade gården till 1741 då han anmälde till häradsrätten, att han var sjuk och mestadels sängliggande, varför han ej kunde uppehålla hemmansbruket. Rätten medgav att hemmanet finge övertagas av hans svärson Nils Olofsson från Slätte, Alsen, mot att han gav svärföräldrarna födoråd. Hemmanets skatter utgjorde den tiden: landskyld 2 dlr 26 öre, silverskatt 5 dlr, skjutsfärdpgr 6 dlr, prosttull 1 öre 12 pgr och skinnskatt 6 öre.

Nils Olofsson gjorde 1750 överenskommelse med bymännen i Nyland för undvikande av åverkan å deras ägor och för bibehållande av grannsämjan, att inga oringade svin skulle utsläppas så länge tjälen var ur jorden och ej heller "ohäftade hästskreatur" vid 5 dlr vite. 1772 erhöll Nils tillstånd att göra en uppodling om 12 mälningar öster om ryttartorpet mot åtnjutande av 6 års skattefrihet och 1762 fick han landshövdingens tillstånd att anlägga fäbodan i Renflon i Offerdal.

Nils Olofssons barn överenskommo 1774 att, "då föräldrarna hade kommit till den mogna ålder" att de ej längre orkade med hemmansbruket, äldste sonen ryttaren Olof Nilsson Rödström skulle övertaga hemmanet mot lösen till syskonen med 880 dlr smt jämte födoråd.

Å hemmanet förrättades syn 1805 varvid konstaterades, att alla åbyggnader voro nya eller reparerade och i gott skick; åkern, öppen för 7 tunnors utsäde, var väl hävdad och slåttern gav föda för 4 hästar, 12 å 13 kor och 40 å 45 småskreatur; skog fanns med god hushållning till husbehov men dålig tillgång på mulbete; fisket lönade icke mödan och kostnaderna. Hemmanet åsattes ett värde av 466 rdr 32 sk. banko.

Olof Nilsson dog 1818 och fick i kyrkoboken det eftermälet, att han varit "en trogen arbetare, en rättvis samfundsmédlem och en rättänkande kristen". Redan 1807 hade han och hans hustru Ingeborg Hemmingsdotter överlåtit hemmanet å sonen Nils Olofsson. Sonen Olof erhöU jorden i Dvårsätt, som då blev utbruten till självständig hemmansdel, men 1813 anmålde Olofs förmyndare, att klyvningen av hemmanet hade förorsakat stor olägenhet samt att Olof, som var klen till växten och hälsan, icke kunde bruka sin del, varför de begärde att få återlägga delen i Dvårsätt till rustningsstammen. Nils övertog alltså även denna del och utlöste sina syskon efter det 1805 åsatta värdet.

Nils Olofsson dog 1821 vid endast 44 års ålder och kyrkoherden Berlin antecknade i kyrkoboken: "Han var av Gud utrustad med stora egenskaper, ett upplyst förstånd det han väl använde till eget och medmänniskors bästa. Han var utmärkt för sina berömliga och vidsträckta odlingar av ofruktbara myrar och träsk, varför han blev hedrad med silvermedalj. Vålgörande mot alla, högaktad av alla som kände honom, rådig och beslut-sam i överläggningar, driftig i sina företag dem lyckan alltid befrämjade. Hade stora handelsrörelser på Norge och Hedemora under vilka resor han slitit mycket ont och ådragit sig förkylningar. Hade svag kropp men en eldig och verksam själ".

Hans änka Maria Hemmingsdotter överlät hemmanet 1829 till sina barn och efter lottning tillföll det Hemming Nilsson, men denne som övertagit hemmanet Bergom, som inköpts av fadern, avstod Tomte till brodern Olof Nilsson som utlöste sina syskon efter hemmanets värde 2.100 rdr banko. Detta värde hade bestämts vid syn samma år varvid antecknades, att hemmanet var försett med nyuppförd mangårdsbyggnad med övervåning, innehållande sal, två kamrar, kök och förstuga i bägge våningarna. Vidare fanns en lillstuga med bryggstuga, två visthus, skulle med portlider, två stolphärbärgen, kornlada, fåhus, redskapshus, svinhus, badstuga och smedja. Åkern var öppen för 7 tunnors utsåde, väl hävdad och avkastade i goda år 4:e å 5:e kornet. Slåttern bestod mest av myrar, väl brukade, som gav foder för 4 hästar, 9 kor, 5 ungnöt och 40 små kreatur. Hemmanet hade andel i såg och kvarn men inga fåbodar och ingen timmerskog.

Tomte, som tillhörde Krokoms bys skifteslag, blev storskiftad 1811—15 och erhöU i enlighet med 1823 års avvittringsrätts förslag för sin konstaterade ägobrist fyllnadsjord i Landvågens avradsland i Aspås. Vid avvittringen inom Föllinge socken 1833—35 tillades Tomte fyllnadsjord i Gyse eller Vallruns avradsland och erhöU med Dvårsätt, Fanbyn och Silje nr 4 en gemensam ägolott vid de s.k. Krokbodarna. Denna ägolott uppdelades sedermera vid laga skiftet å Krokbodarna 1880 på samtliga hemman varefter lotterna 1932 överflyttades till Föllinge. Laga skifte för rättades 1832.

Olof Nilsson var riksdagsman och dog i Söderköping 1845, där han vistades i ett offentligt uppdrag. Han efterlämnade fyra barn i spåd ålder och hade bestämt i testamente att hemmanet skulle säljas, vilket skedde samma år till brodern Erik Nilsson för 5.500 rdr banko. Vid ny syn konstaterade synemånnen, att alla byggnaderna voro i gott skick och mangårdsbyggnaden synnerligen väl inredd och ombonad. På gården fanns då 6 hästar, 15 nöt och 40 små kreatur.

Erik Nilsson, som var nämndeman ett flertal år, innehade hemmanet till 1877, då han såUde hemmansdelen i Tomte (eller den på södra sidan om älven belägna delen) jämte andel i fyllnadsjorden i Aspås och Föllinge till sonen Olof Eriksson för 9.000 rdr jämte födoråd. Från försäljningen undantogs rätt att under 30 år avverka viss skog å fyllnadsjorden. Denna hemmansdel är i jordregistret redovisad som Tomte 1². Samma år såUde han till arrendatorn Olof Olofsson i Dvårsätt hemmansdelen om 1 tlds skatt i Dvårsätt med tillhörande fyllnadsjord i Föllinge för 10.000 rdr. Från försäljningen undantogs fastigheten tillhörande strand- och vattenrätt. Denna fastighet utgör Tomte 1³

Tomte 1².

Fastigheten om 2¹/₂ tlds skatt eller ⁵/₁₂ mantal övertogs 1911 av sonen Erik Olsson för 16.667 kr. Denne såUde 1943 till syskonen ²/₃ av den till fastigheten hörande fyllnadsjorden i Aspås för 10.000 kr. 1947 har lagfart meddelats å hemmanet för sonen Lars Eriksson.